

Republika e Kosovës
Republika Kosova - Republic of Kosovo
Qeveria - Vlada - Government
Ministria e Industrisë, Ndërmarrësisë dhe Tregtisë
Ministarstvo Industrije, Preduzetništva i Trgovine
Ministry of Industry, Entrepreneurship and Trade
Departman Industrije – Odsek za industrijske politike

SEKTOR C

PRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA

I
Z
V
E
Š
T
A
J
2
0
2
3

Septembra, 2024.godine.

Sadržaj

Spisak skraćenica	4
Lista tabela.....	5
Spisak brojki	6
Uvod.....	7
Metodologija	8
EKONOMSKA ANALIZA	9
Bruto domaći proizvod	9
Učešće dodatne vrednosti u BDP	11
Dodatna vrednost po glavi stanovnika	11
Učešće dodatne vrednosti u BDP-u prema sektorima	12
Direktne strane investicije	13
Direktne strane investicije prema ekonomskoj aktivnosti	13
Direktne strane investicije po državama	14
Finansijsko tržište	15
Unutrašnji krediti banaka privatnom sektoru (% BDP-a)	15
Trgovinski bilans	16
Učešće izvoza u (% BDP-a)	16
Izvoz i uvoz	17
Geografska raznolikost izvoza i uvoza	20
SOCIJALNA ANALIZA	21
Radna snaga	21
Učešće sektora C u zapošljavanju	21
Doprinos podsektora ukupnoj zaposlenosti Sektora-C	23
Žene zaposlene u sektoru C	23
Elastičnost zapošljavanja	24
Plate u proizvodnji	25
Relativni intenzitet plata u industrijalizaciji	26
Ukupne plate u sektoru -C, u odnosu na DVP	27
ANALIZA ŽIVOTNE SREDINE	28
Energetska efikasnost u proizvodnom sektoru	28
Energetski intenzitet u proizvodnji	28
Emisije CO ₂	29

Intenzitet CO2 za dodatnu vrednost proizvodnje	30
Zelena i kružna industrija	30
Otpad koji se tretira (reciklira) prema godinama i vrsti.....	31
Përmbledhje e indikatorëve.....	32
Zaključci.....	33
Reference	34

Spisak skraćenica

ASK	-	Agencija za statistiku Kosova
PAK	-	Poreska Administracija Kosova
EU	-	Evropska unija
KBK	-	Konsolidovani budžet Kosova
BDP	-	Bruto domaći proizvod
CBK	-	Centralna banka Kosova
DI	-	Departman industrije
CK	-	Carina Kosova
OIP	-	Odsek za industrijske politike
DSI	-	Direktna strana investicije
DDK	-	Druge depozitne korporacije
MIPT	-	Ministarstvo industrije, preduzetništva i trgovine
PGKSD	-	Prosečna godišnja kamatna stopa na depozite
DVP	-	Dodatna vrednost proizvodnje
WITS	-	Integrirano rešenje za svetsku trgovinu
WDI	-	Pokazitelji svetskog razvoja
KTOE	-	Kilotona po jedinici ekvivalenta nafte

Lista tabela

Tabela 1	Bruto domaći proizvod po privrednim sektorima.....	10
Tabela 2	DSI po privrednim sektorima, 2016. – 2023.....	13
Tabela 3	DSI prema zemlji porekla, 2015. – 2023.....	14
Tabela 4	Efektivne kamatne stope na DDK kredite	15
Tabela 5	Sektor-C, izvoz i uvoz sa drugim zemljama.....	17
Tabela 6	Sektor C, Broj preduzeća i zaposlenih	22
Tabela 7	Elastičnost zaposlenosti u odnosu na druge zemlje	25
Tabela 8	Plate.....	26

Spisak brojki

Slika 1	Učinak BDP/po glavi stanovnika Kosova u poređenju sa zemljama regiona.....	9
Slika 2	Dodatna vrednost učešća proizvodnog sektora u BDP.....	11
Slika 3	Dodatna vrednost proizvodnje po glavi stanovnika u BDP, Kosovo u poređenju sa drugim zemljama.....	12
Slika 4	Dodatna vrednost u BDP po sektorima.....	12
Slika 5	Trgovinski bilans Kosova	16
Slika 6	Učešće ukupnog izvoza u (% BDP-a)	16
Slika 7	Geografska diverzifikacija izvoza i uvoza	20
Slika 8	Doprinos podsektora zapošljavanju Sektora-C, u %.....	23
Slika 9	Sveobuhvatna zaposlenost u % (prema polu).....	24
Slika 10	Relativni intenzitet plata u industriji.....	26
Slika 11	Račun plata u odnosu na dodatnu vrednost, DVP izražen u %.....	27
Slika 12	Energetska efikasnost u proizvodnom sektoru.....	28
Slika 13	Energetski intenzitet.....	29
Slika 14	Emisije CO ₂ , za 1 milion evra u DVP.....	29
Slika 15	Intenzitet CO ₂ na 1 milion evra u generisanom DVP.....	30
Slika 16	Tretirani otpad (recikliran prema vrsti)	30

Uvod

Industrijski razvoj na Kosovu je bio dinamičan i izazovan proces, uz pomoć političkih i ekonomskih promena koje su se desile poslednjih godina.

Nakon završetka rata 1999. godine i proglašenja nezavisnosti 2008. godine, Kosovo je prošlo kroz dug period tranzicije. Prethodne industrijske strukture su oštećene i trebalo im je pomoći da se ponovo pokrene i razvije industrijski sektor.

Postepena transformacija kosovske industrije u ekonomiju sa višim prihodima radi poboljšanja socio-ekonomskog blagostanja građana Kosova.

Možda više od drugih sektora, proizvodnja ima veći potencijal za stvaranje značajne produktivnosti i dodatnih dobitaka u vrednosti privlačenjem novih tehnologija i inovacija. Industrijski razvoj također može imati brojne pozitivne razvojne implikacije izvan proizvodnog sektora. Zbog različitih veza sa drugim sektorima privrede, industrijski razvoj može stimulisati rast i razvoj u sektorima kao što su poljoprivreda i rudarstvo na Kosovu i srodne uslužne industrije.

U cilju detaljnijeg sagledavanja stanja ili trendova razvoja industrije, izrađivači Industrijske politike u okviru Ministarstva industrije, preduzetništva i trgovine, na osnovu obrađenih statističkih podataka, pripremili su Godišnji izveštaj prerađivačke industrije 2023, za analizu učinka C-sektora, analizirajući tri glavne dimenzije: ekonomsku, socijalnu i ekološku dimenziju.

Svrha izrade Godišnjeg izveštaja je da predstavi glavne trendove razvoja privrede Kosova, za godine 2021-2023, sa posebnim naglaskom na glavne industrijske grane tokom 2023 godine, ali i uporednu analizu sa zemljama regiona, kao i trend razvoja sektora prerađivačke industrije.

Analizirani podaci, koji su predstavljeni u ovom izveštaju, mogu poslužiti institucijama, akademikima, kreatorima politike, poslovnim subjektima (sadašnjim i potencijalnim u privatnom sektoru), investitorima, donatorima, istraživačima itd. Izveštaj za Sektor-C (prerađivačka industrija) daje detaljniji pregled glavnih trendova koji utiču na industriju zemlje i olakšava rad svim relevantnim akterima u kreiranju efikasnijih razvojnih politika, zasnovanih na merljivim pokazateljima.

U nedostatku statistike za godine 2022-2023, za neke indikatore analizirane u ovom izveštaju od strane zvaničnih institucija za statističke podatke kao što su; KAS, UNCTAD, VITs, ILO, itd. Korišćeni su podaci iz 2021, jer je poslednja bazna godina iz SIZHMB-2030 bila 2020.

Metodologija

Izveštaj je sačinjen korišćenjem istraživačkih metoda različitih istraživačkih izveštaja, kao i kvantitativnih i kvalitativnih podataka dobijenih od Agencije za statistiku Kosova, Centralne banke Kosova, pokazitelja Svetske banke i drugih relevantnih institucija.

Kvantitativne i kvalitativne podatke obrađivalo je i analiziralo osoblje MIPT-a, posebno obrađivači statističkih podataka i kreatori industrijske politike u Ministarstvu industrije.

Kako bi se pružile tačne informacije predstavljene u tabelarnom i figurativnom formatu, za prikazane podatke korištene su metode kombinacije i poređenja.

Statistički podaci su obrađeni u opštem delu za prerađivačku industriju Sektora-C, opšte vrednosti koje uključuju šifre 10-33 u poređenju sa zemljama Zapadnog Balkana (BP6). Opis podsektora u ovom izveštaju raspoređen je po kodovima, kao što su raspoređeni u NACRev2.

Podaci za podsektore za izvoz i uvoz obrađeni su prema carinskim kodovima, poglavljima, dok su podaci za pod-aktivnosti za preduzeća, zapošljavanje i promet na Kosovu prikazani prema četvorocifrenom kodu NACRev2.

Iz obrađenih statističkih podataka napravljene su analize za dimenzije: ekonomska, socijalna i ekološka.

Nakon predstavljenih analiza u vezi sa opštim podacima i trendovima za prerađivačku industriju, Sektor-C, u ovom izveštaju su dati zaključci koji se odnose na stanje i trendove proizvodnje u prerađivačkoj industriji na Kosovu.

Za sve podatke koji se koriste u Analitičkom izveštaju za prerađivačku industriju evidentiraju se pozivi ili izvor informacija.

EKONOMSKA ANALIZA

Bruto domaći proizvod

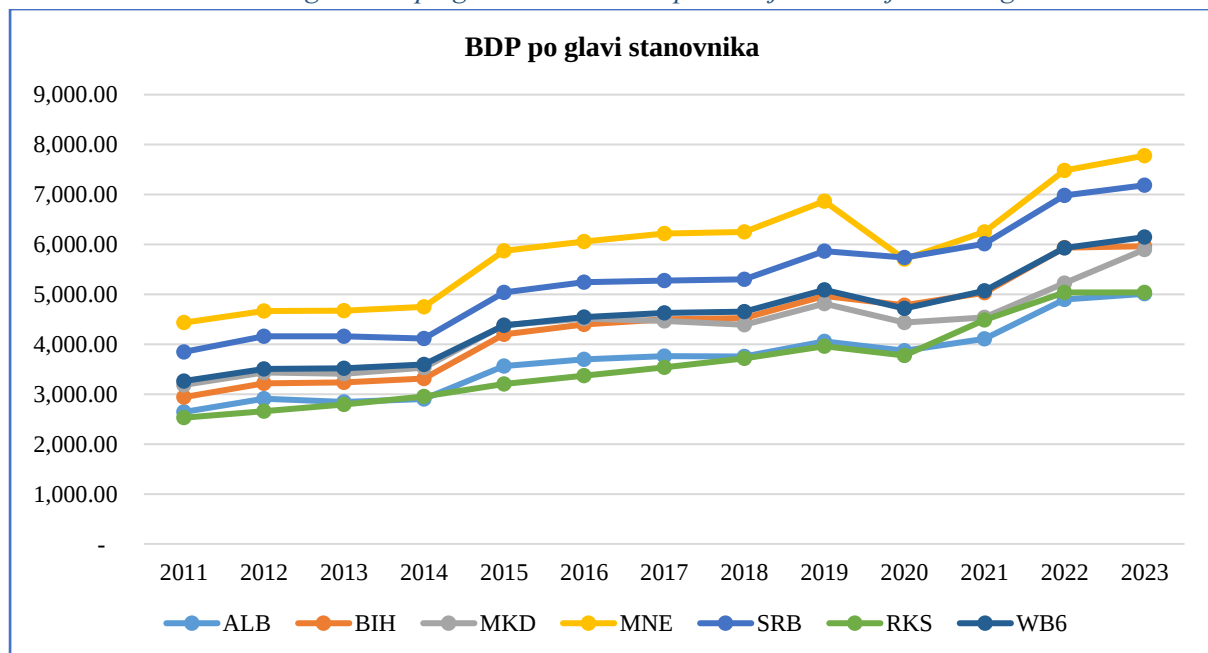
Bruto domaći proizvod (BDP) je najvažniji ekonomski pokazatelj nacionalnih računa, koji predstavlja ekonomski učinak jedne zemlje u određenom vremenskom periodu.

Prema statistici nacionalnih računa, realni rast BDP-a u 2023. u odnosu na 2022. iznosio je 3,3%.

Prema podacima „Pokazitelja svetskog razvoja“, u odnosu na zemlje zapadnog Balkana i statistiku nacionalnih računa Kosova (2008-2022), Kosovo predstavlja najniži ukupni ekonomski učinak u BDP-u/stanovniku od 5,038 evra za 2023. godine, što znači da je ispod proseka BP6 od 6,145 €.

Uprkos nedostatku, počevši od niske osnove, Kosovo je raslo bržom stopom od svojih regionalnih kolega: stopa rasta kosovskog BDP-a po glavi stanovnika bila je 5,9% tokom perioda 2011-2023, gde je premašila region za (0,8%), sa izuzetkom Bosne i Hercegovine koja je imala rast od 6,1%, dok je prosek BP6 bio 5,4%. Međutim, postojeću stopu rasta potrebno je ubrzati kako bi se obezbedilo da brže sustiže svoje regionalne kolege.

Slika 1: Učinak kosovskog BDP-a po glavi stanovnika u poređenju sa zemljama u regionu

Izvor: World Development Indicators

Za analizu BDP-a prema ekonomskoj aktivnosti, tabela 1 pokazuje kako različiti sektori doprinose privredi zemlje.

Tabela 1. Bruto domaći proizvod prema ekonomskim aktivnostima, sa tekućim cenama (u %)

NACE Rev.2	Ekonomske aktivnosti	Godina 2018	Godina 2019	Godina 2020	Godina 2021	Godina 2022	Godina 2023
ili	Poljoprivreda, lov, šumarstvo i ribarstvo	6.5	7.2	7.4	6.9	7.4	7.8
B	Ekstrakciona industrija	2.2	2.0	2.0	1.9	1.5	1.7
C	Prerađivačka industrija	13.1	12.9	13.4	12.9	13.2	12.8
D	Struja, plin	3.5	3.4	3.9	3.6	3.8	3.1
E	Vodovod	0.7	0.7	0.6	0.6	0.6	0.6
F	Izgradnja	8.4	8.2	7.7	8.5	8.5	8.2
G	Trgovina na veliko i malo; servisiranje vozila i motocikala	12.5	12.8	12.8	13.6	14.3	14.2
H	Prevoz i skladištenje	4.5	4.4	3.9	4.3	4.4	4.5
The	Hoteli i restorani	1.9	2.1	1.6	2.1	2.1	2.1
J	Informacije i komunikacija	1.9	1.9	2.0	1.9	2.0	2.0
K	Finansijske i delatnosti osiguranja	3.6	3.9	4.1	3.7	3.9	4.3
L	Poslovanje nekretninama	7.1	7.0	7.3	6.4	6.1	5.9
M	Stručne, naučne i tehničke delatnosti	1.5	1.4	1.6	1.4	1.4	1.4
N	Administrativne i pomoćne aktivnosti	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7
O	Javna i odbrambena uprava; obavezno socijalno osiguranje	5.8	5.9	6.6	5.5	5.0	5.0
P	Obrazovanje	3.8	3.7	3.8	3.4	3.1	3.2
Q	Zdravstvena i socijalna delatnost	2.2	2.2	2.7	2.3	2.1	2.2
R	Umetnost, zabava i rekreacija	0.4	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2
S	Ostale usluge	0.4	0.4	0.4	0.3	0.3	0.3
T	Delatnost porodičnih gospodarstava kao poslodavaca; Nediferencirana dobra i usluge proizvedene u kućnim aktivnostima za vlastitu upotrebu	-	-	-	-	-	-
	BDP sa osnovnim cenama	80.6	80.8	82.6	80.2	80.4	80.1
	Porezi na proizvode	19.4	19.2	17.4	19.8	19.6	19.9
	Subvencije u proizvodima	-	-	-	-	-	-
	Bruto domaći proizvod	100	100	100	100	100	100

Izvor: Agencija za statistiku Kosova / <https://askdata.rks-gov.net/> Pristupljeno od 02.07.2024.godine.

Prema tabeli br.1, u 2023. godini, trgovina na veliko i malo, servisiranje vozila i motocikala je privredna delatnost koja najviše doprinosi BDP-u sa 14,2% ukupne vrednosti BDP-a, a zatim sledi prerađivačka industrija sa 12,8% koja, u odnosu na 2022. godinu, ima smanjenje učešća BDP-a za 0,4%.

Sektor-C, Prerađivačka industrija učestvuje u BDP sa 12,8%.

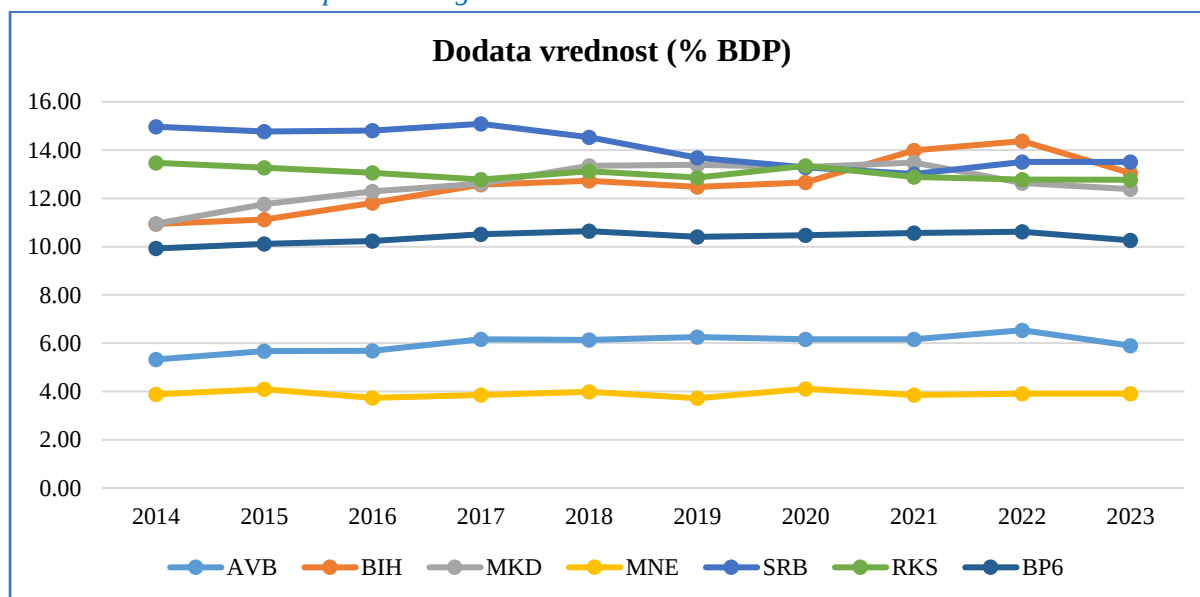
Od ukupno 20 delatnosti prikazanih u tabeli, 6 delatnosti beleže rast dok u 2022. godini nije došlo do rast u 7 delatnosti, među kojima je najveći rast u 2023. godini zabeležila delatnost Poljoprivreda, lov, šumarstvo i ribarstvo i finansijska delatnost i osiguranje sa rastom od 0,4%.

Učešće dodane vrednosti u BDP

Sistem nacionalnih računa Ujedinjenih nacija zahteva da se dodatna vrednost meri ili po osnovnim cenama (isključujući neto poreze na proizvode) ili po izlaznim cenama (uključujući neto poreze na proizvode koje plaćaju proizvođači, ali isključujući promet ili poreze na dodatnu vrednost). Obe procene isključuju troškove dostave koje proizvođači posebno naplaćuju. Ukupni BDP se meri cenama kupaca. Dodatna vrednost industrije obično se meri u osnovnim cenama.

U 2023. godini industrijalizacija Kosova, merena učešćem DVP-a u BDP, iznosi (12,77%) i premašuje prosek od BP6 (10,25%), sa izuzetkom Bosne i Hercegovine sa (13,05%).

Slika 2. Dodatna vrednost proizvodnog sektora u BDP¹

Izvor: World Development Indicators

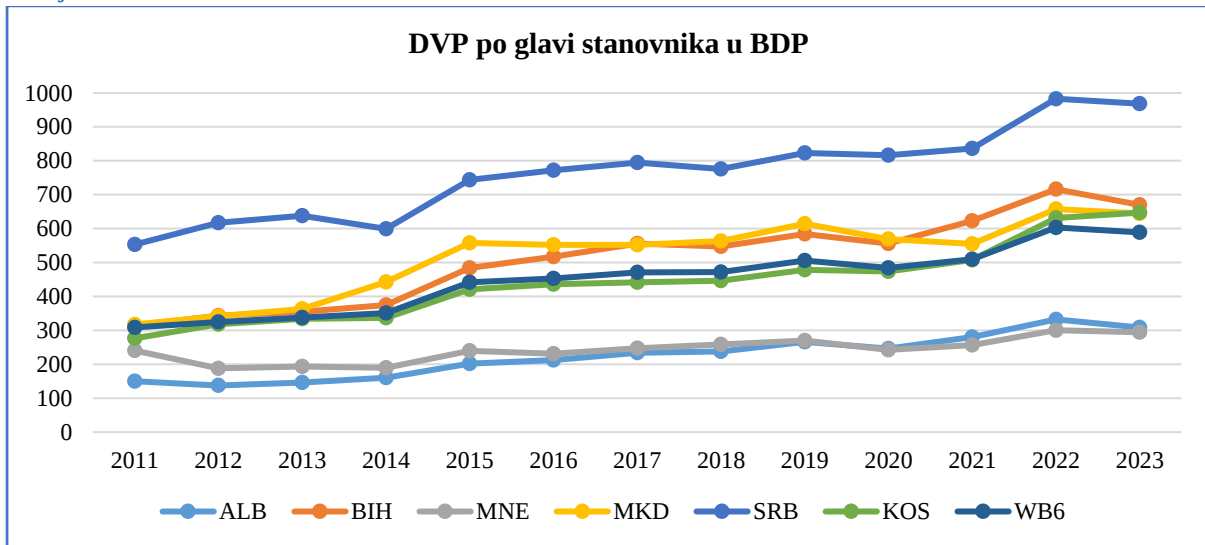
Dodatna vrednost po glavi stanovnika

Dodatna vrednost po glavi stanovnika ukazuje na osnovu nivoa industrijalizacije zemlje prilagođene veličini privrede. Jedna od statističkih upotreba DVP-a po glavi stanovnika je klasifikacija grupa zemalja prema stupnju industrijskog razvoja.

Proizvodni kapacitet zemlje meri se dodanom vrednošću koja se stvara u proizvodnom sektoru po glavi stanovnika. Prema ovome, Kosovo je 2023. godine imalo 647,3 €/stanovniku, iznad proseka BP6 od 588,82 €/stanovniku, niže od Srbije, koju je DVP imao 968,1 €/stanovniku, i Bosna i Hercegovina sa 669,7 €/stanovniku.

¹ Podaci za 2023. godinu za Srbiju i Crnu Goru nisu objavljeni, pa su uzeti podaci iz 2022. godine.

Slika 3 : Dodata vrednost proizvodnje po glavi stanovnika u BDP, Kosovo u poređenju sa drugim zemljama

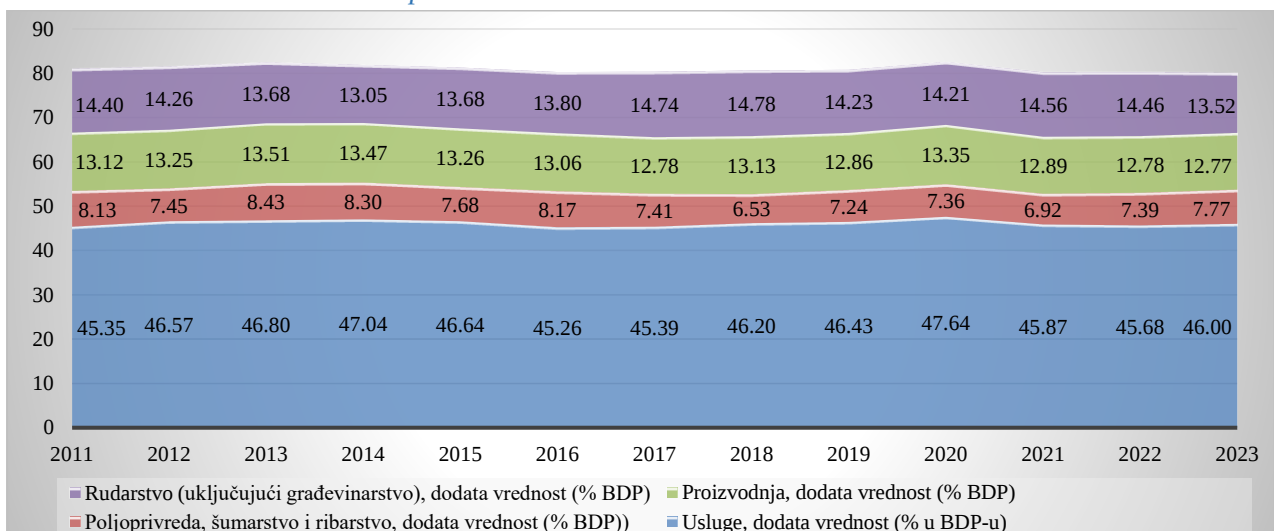
Izvor: World Development Indicators

Učešće dodatne vrednosti u BDP-a po sektorima

Štaviše, između 2011. i 2023. godine, Kosovo je pokazalo nekoliko strukturnih promena u sastavu svoje privrede. Za opštu ekonomiju, značaj proizvodnje je relativno ograničen. Deo dodatne vrednosti proizvodnje (DVP), kao deo BDP-a, ostao je stabilan, nema razlike između 2022. i 2023. godine.

Težina dodatne vrednosti u uslugama iznosila je u proseku 45%, dok je rudarstvo, uključujući građevinarstvo, u istom periodu u proseku iznosilo 14% BDP-a.

Slika 4. Dodatna vrednost BDP-u po sektorima

Izvor : World Development Indicators

Direktna strana investicije

Direktna strana investicije povećavaju mogućnosti za ekonomsku integraciju stvaranjem stabilnih i dugoročnih veza na međunarodnim tržištima.

Velike globalne kompanije prenose svoj kapital u one zemlje koje nude bolje uslove ulaganja. Pored nižih poreza, jeftinije i kvalifikovane radne snage, kompanije su zainteresovane i za vladavinu zakona i reda u zemlji ulaganja, ali i za obezbeđivanje investicija iz zemlje korisnice.

Učešće DSI-a u proizvodnji u ukupnim DSI za 2023. godinu iznosilo je 1,56%.

Direktna strana investicije prema ekonomskoj aktivnosti

Podaci Centralne banke Kosova pokazuju da su u 2023. godini neto prilivi DSI-a u proizvodnom sektoru iznosili 13,2 miliona evra, a do 2022. godine imali su rast od 14,3 miliona evra.

Prema izveštaju CBK-a, sektor nekretnina nastavlja da vodi u učešću sa 60,6 procenata ukupnih pristiglih DSI, koji je kao sektor, međutim, zabeležio blagi pad od 3,4 procenta u odnosu na prethodnu godinu.

Ove godine uočen je blagi rast dolaznih DSI u finansijski sektor, uključujući osiguranje i snabdevanje električnom energijom .

Tabela 2. DSI prema privrednim sektorima, 2016. – 2023. (u milionima evra)

Sektori	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	1.3	(1.3)	0.1	1.5	2.8	1.1	0.7	0.7
Rude i kamenolomi	(19.1)	(4.9)	(2.7)	(6.9)	29.1	1.4	52.4	36.7
Proizvodnja	4.2	6.1	(17.7)	14.2	(4.6)	-0.4	14.3	13.2
Snabdevanje strujom, plinom, parom i klima uređajem	(0.4)	(0.8)	12.1	13.5	30	(38.8)	44.3	62.5
Vodovod, kanalizacija, upravljanje otpadom	0.6	0.0	2.5	(0.6)	0.2	(0.5)	(0.2)	0.2
Zgrada	28.1	5.1	24.8	(17.1)	11.4	16.7	26.7	11.9
Trgovina na veliko i malo, servisiranje motornih vozila, motocikala	14.0	9.0	19.6	(6.7)	(8.1)	(4.0)	15.1	17.2
Prevoz i skladištenje	0.9	(0.8)	(0.2)	(6.2)	(16.0)	4.3	(4.1)	-12.0
Usluge smeštaja i prehrane	0.8	1.1	1.8	1.4	1.1	0.7	(4.1)	0.2
Informacije i komunikacija	(4.2)	(3.8)	(9.6)	2.3	1.6	17.3	14.0	12.9
Finansijske i delatnosti osiguranja	19.0	55.2	15.5	13.9	85.1	24.6	53.9	175.6
Poslovanje nekretninama	139.7	154.7	205.2	223.8	201.1	384.0	523.7	511.2
Stručne naučne i tehničke delatnosti	5.8	5.7	5.2	3.4	3.6	5.7	10.7	7.5
Administrativne i pomoćne aktivnosti	21.9	23.7	4.7	3.7	0.8	1.4	10.7	-1.0
Javna uprava i zaštita; obavezno socijalno osiguranje	1.9	1.3	0.9	1.7	1.1	1.1	1.5	1.5
Obrazovanje	0.8	0.7	0.7	1.3	1.3	1.8	2.2	1.8
Ljudsko zdravlje i aktivnosti socijalnog rada	1.3	(1.0)	(0.4)	0.6	0.3	2.7	1.2	0.7
Umetnost, zabava i rekreacija	0.1	0.0	0.5	0.5	(0.1)	0.1	0.6	0.6
Delatnosti ostalih službi	3.9	3.7	7.2	2.8	1.7	(1.2)	1.2	-1.1
Neklasifikovano	(0.3)	1.5	2.0	7.6	3.0	2.6	12.6	3.8

Izvor: Centralna banka Kosova / <https://bqk-kos.org/statistikat/serite-kohore/> pristupljeno od 07.05.2023.godine.

Prema podacima tabele br. 2, DSI, prema ekonomskoj aktivnosti, sektor finansija i osiguranja ima 175,6 miliona evra investicija, uz povećanje od 121,7 miliona evra u odnosu na 2022.godinu. Sektor Snabdevanje energijom, gasom, parom i klimatizacija je zabeležila povećanje vrednosti investicija od 18,2 miliona evra u odnosu na 2022.godinu. Najmanja vrednost investicija od 44,3 miliona evra, gdje je povećana na 62,5 miliona evra u 2023. godini. Sektor vađenja ruda i kamena beleži pad u vrednosti investicije od 36,7 miliona evra u odnosu na 2022.godini.

Posmatrano po vrednosti ulaganja, sektor koji je zabeležio najveću investicionu vrednost je sektor "Poslovanje nekretninama" sa 511,2 miliona evra.

Direktne strane investicije po zemljama

Direktne strane investicije (DSI) po zemljama, tokom godina 2015-2023, imaju stabilan trend povećanja vrednosti DSI-a. Ukupna vrednost DSI-a za 2023. godinu iznosila je 844,3 miliona evra, do 2022. godine iznosila je 777,9 miliona evra, što znači da je došlo do povećanja od 8,54%.

Tabela 3. DSI prema zemlji porekla, 2015 – 2023 (u milionima evra)

Države		Godina								
		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
AT	Austrija	33.5	9.9	20.3	11.2	11.9	27.6	22.9	44.7	63.4
NM	Nemačka	45.3	25.7	55.9	60.3	70.2	67.5	121.9	194.2	190.4
SL	Slovenija	5.6	-4.5	1.2	-8.7	6.1	8.1	5.8	21.2	34.0
VB	Velika britanija	26.6	13.6	27.0	57.4	0.8	21.4	0.1	-3.4	48.1
CH	Švajcarska	72.9	61.8	50.6	71.0	61.9	64.1	99.2	155.2	175.8
TR	Turska	55.4	42.7	29.5	12.2	-31.9	14.6	-38	39.0	57.5
NL	Holandija	-36.4	-23.1	-14.1	-39.7	1.9	0.1	7.6	43.7	22.4
AL	Albanija	40.1	28.6	2.4	22.3	15.2	39.8	50.4	79.8	64.0
LU	Luksemburg	0.1	0.6	2.1	1.9	1.3	-2.7	-3.6	1.8	1.3
RS	Srbija	0.8	-0.6	-1.4	0.4	0.4	6.0	5.0	-0.7	1.4
US	Sjedinjene Države	25.0	23.0	20.3	35.5	22.8	29.6	63.7	93.0	67.0
FR	Francuska	3.2	2.8	3.6	5.6	3.4	3.7	10.2	9.9	10.6
BG	Bugarska	1.6	0.4	0.5	2.1	1.0	0.9	-0.8	1.4	0.6
MK	Makedonija	0.1	3.2	-1.0	1.3	2.0	1.8	1.8	2.0	4.8
BH	Bosna i Hercegovina	0.8	1.2	0.7	0.4	0.1	0.1	0.4	0.3	0.7
HR	Hrvatska	0.1	-1.7	0.7	-1.0	0.9	-1.2	3.0	1.5	9.7
MT	Malta	0.1	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.8	1.7
CY	Kipar	0.1	0.4	0.8	1.3	2.9	0.9	0.9	1.7	2.1
SK	Slovakia	0.1	0.8	0.1	0.5	1.4	0.3	0.3	0.2	0.1
CA	Kanada	1.1	2.5	3.0	3.2	5.3	4.7	8.8	17.8	13.3
CZ	Češka Republika	1.3	0.2	0.7	1.5	0.4	0.5	1.0	0.7	2.0
AE	Ujedinjeni Arapski Emirati	1.4	3.6	13.4	-2.5	3.8	2.8	0.6	4.5	-0.7
NO	Norveška	2.9	3.4	3.5	5.1	4.9	3.2	7.7	7.0	6.3
KW	Kuvajt	0.0	0.2	0.0	-1.1	0.7	0.1	-0.5	-0.1	0.3
ES	Španija	-0.8	0.2	2.5	0.3	0.7	0.0	0.3	0.1	0.9
EG	Egipat	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
IT	Ital	5.7	1.9	7.0	2.7	7.9	3.5	8.5	10.4	11.8
GR	Grčka	-0.2	-0.4	-1.2	-0.3	0.1	-0.1	-1.1	-0.1	-0.3
MA	Mađarska	0.3	0.6	0.4	0.1	19.1	26.1	3.6	14.3	19.1
Ostalo	Ostalo	22.1	22.8	26.9	29.1	39.6	22.3	40.7	37.0	36.0
Ukupno		308.8	220.0	255.4	272.1	254.8	345.7	420.4	777.9	844.3

Izvor: Centralna banka Kosova, <https://bqk-kos.org/statistikat/serite-kohore/> pristupljeno od 09.07.2024.godine.

Prema izveštaju CBK-a, u okviru finansijskog računa, pristigle DSI u 2023. godini zabeležile su godišnji rast od 15,3% i dostigle vrednost od 844,3 miliona evra (8,7% BDP-a). Tri glavne zemlje iz kojih dolaze SDI su Nemačka sa 22,6% ukupnih pristiglih SDI, Švajcarska sa 20,8% i SAD sa 7,9%.

Tabela br.3 odražava da je među zemljama sa najvećim stranim direktnim investicijama, za 2023., Nemačka, sa investicijama od 190,4 miliona evra, uz pad od 1,96% u odnosu na 2022. godinu. Švajcarska je na drugom mestu po investicijama, sa 175,8 miliona evra, uz povećanje od 13,27%, Turska sa 57,5 miliona evra, uz rast od 47,44% itd.

Finansijsko tržište

Što se tiče efektivnih kamatnih stopa drugih depozitnih korporacija (DDK), uzmite prosečne kamatne stope za sektore prikazane u tabeli br. 4, u 2023. godini dolazi do povećanja kamatne stope u Industriji za 0,8% u odnosu na 2022. godinu.

Efektivna kamatna stopa u sektoru industrije iznosi 6,8%.

Tabela 4. Efektivne kamatne stope na DDK kredite

Sektori	Kamatna stopa 2020	Kamatna stopa 2021	Kamatna stopa 2022	Kamatna stopa 2023
Potrošački krediti	6,8%	6,4%	6,3%	6,4%
Hipotekarni krediti	5,7%	5%	4,9%	5,3%
Poljoprivrede	9,3%	7,96%	8%	9,1%
Industrijski	6,0%	5,9%	6%	6,8%
Uslužni	6,0%	5,9%	6%	6,6%
Ostali sektori	6,3%	6,3%	6,5%	6,9%

Izvor: Centralna banka Kosova, <https://bqk-kos.org/statistikat/serite-kohore/>

Prema podacima iz tabele 4, u svim sektorima zabeleži se rast efektivnih kamatnih stopa u odnosu na prethodne godine.

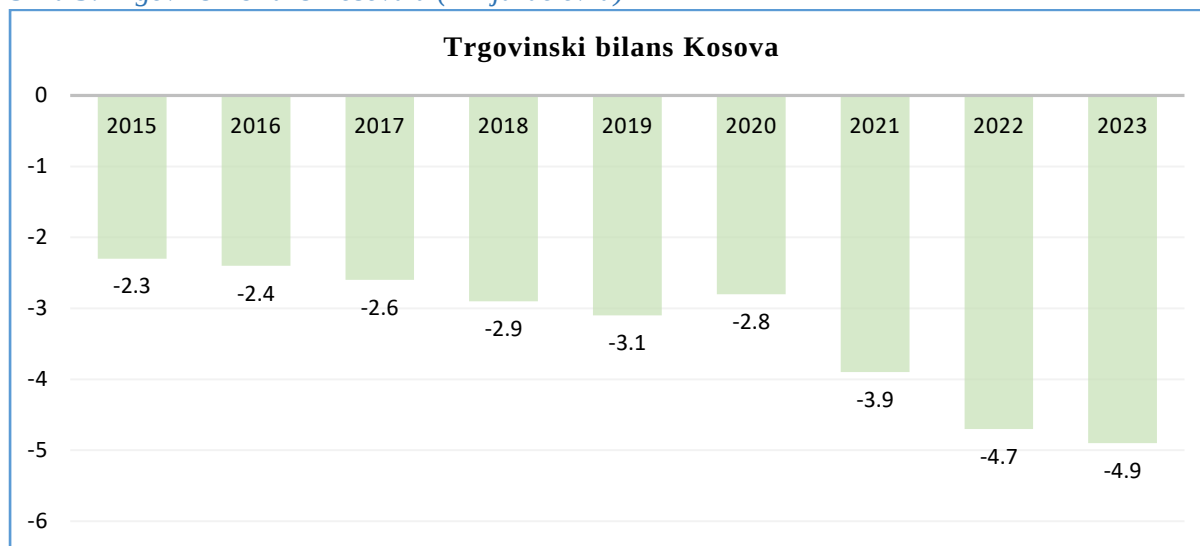
Unutrašnji krediti banaka privatnom sektoru

Finansijsko tržište na Kosovu je prilično slabo razvijeno za proizvođače. Svetska banka procenjuje da skoro 70% kosovskih kompanija finansira osnovna sredstva iz unutrašnjih izvora. Prema godišnjem izveštaju Centralne banke Kosova za 2023. godinu, sektor proizvodnje je u 2023. godini zabeležio značajno sporiji godišnji (neto) rast od 5,9% sa 29,4% u prethodnoj godini. Ovaj sektor je u protekloj godini imao najveću težinu u povećanju ukupnog kreditiranja preduzeća, na šta je uticala i podrška vladinim merama subvencija u okviru paketa za ekonomski oporavak.

Trgovinski bilans

Trgovinski bilans predstavlja odnos izvoza i uvoza za period od godinu dana. Kosovo je 2023. godine, izraženo u finansijskim vrednostima, izvezlo 820 miliona evra, dok je uvezlo 5,7 milijardi evra. Odnos izvoza i uvoza je 12,6% i 87%, dok je pokrivenost uvoza izvozom za 2023. godinu 14,4%.

Slika 5: Trgovinski bilans Kosova u (milijarde evra)

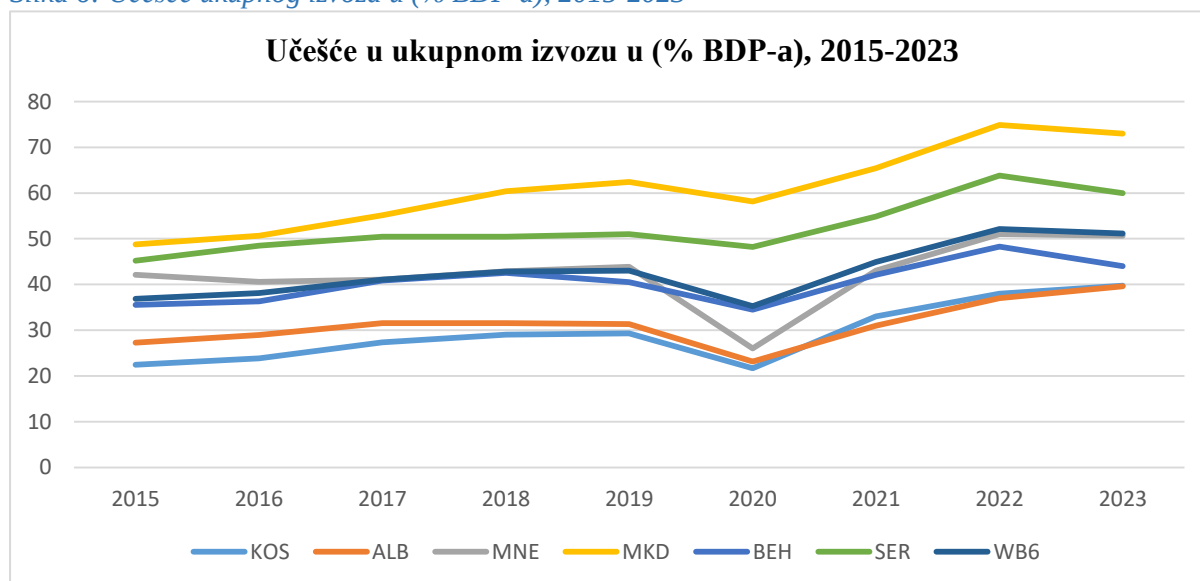

Izvor: ASK – Statistika spoljne trgovine (SST) i Carina Kosova, jun 2023. (obrađeno od strane osoblja DI OIP-a)

Učešće ukupnog izvoza u (% BDP-a)

Visoko učešće izvoza u BDP zabeležila je Severna Makedonija sa 73%, druga po redu je Srbija sa 60%, dok su Kosovo i Albanija na poslednjem mestu sa 40% ispod nivoa BDP-a.

Slika 6: Učešće ukupnog izvoza u (% BDP-a), 2015-2023

Izvor: WDI, ASK (obrađilo DI/OIP)

Kosovo je 2023. godine zabeležilo povećanje učešća izvoza u BDP-u od 2% i Albanija sa 3%, dok je pad zabeležen u: Severnoj Makedoniji sa -2%, Bosni i Hercegovini i Srbiji sa -4%, Crnoj Gori je nema promena u odnosu na 2022 godini.

Opšti izvoz i uvoz

Na osnovu podataka prema poglavljima za izvoz i uvoz iz Carine Kosova za 2023. godinu, izvoz u ukupnom iznosu iznosi 863 miliona evra, što znači da imamo pad od 6,3% u odnosu na 2022. godinu.

Što se tiče uvoza, vrednost uvezenih proizvoda je 5,9 milijardi evra, što znači da imamo povećanje od 5% u odnosu na 2022. godinu.

Tabela 5. Izvoz i uvoz 2022-2023

Prerađivačka industrija, Sektor-C	Izvoz		uvoz	
	2022	2023	2022	2023
01- Žive životinje	855.693,90	3.105.052,50	69.972.362,33	86.500.961,94
02- Meso i proizvodi od mesa	7.828.296,97	8.361.865,41	125.305.637,94	106.183.675,38
03- Ribe i podvodne školjke	529.828,00	541.974,00	6.352.744,27	7.342.284,58
04- Mlečni proizvodi, ptičja jaja, noćni med	2.117.615,12	2.727.842,96	77.113.277,64	80.311.768,34
05- Prehrambeni proizvodi nebiljnog životinjskog porekla	227.802,45	206.850,00	1.466.756,64	2.026.496,28
06- Drveće i druge žive biljke, glavice biljaka	2.143.164,95	1.249.755,50	7.762.532,63	8.800.426,59
07- Jestivo zelje i srodno korijenje i gomolji	9.816.823,04	11.422.955,55	33.897.420,60	50.198.153,27
08- Jestivo voće i orašasti plodovi, kore citrusa	9.131.530,13	5.343.086,00	44.684.089,51	60.718.314,64
09- Kafa, čaj, mate i začini	7.062.795,94	9.817.705,42	38.051.870,53	39.588.101,76
10- Žitarice	299.640,13	321.042,63	54.547.938,93	52.535.552,23
11- Proizvodi industrije mlevena slada	1.304.698,88	1.927.347,30	12.013.843,41	13.599.020,66
12- Uljane semenke i oleogeni (uljani) plodovi; mešovito	3.536.028,47	4.016.981,46	10.404.196,10	13.665.520,35
13- Gume, smole i drugi sokovi i ekstrakti	1.271,87	-	411.173,28	570.070,85
14- Biljni materijali koji se koriste za pletenje prod	10.029,40	5.265,50	14.970,64	2.804,09
15- Ulja i masti i proizvodi životinjskog ili biljnog porekla	4.525.202,99	8.171.172,18	61.084.939,19	43.767.425,75
16- Hrana pripremljena od mesa, od ribe	7.794.949,25	6.140.000,22	43.315.706,99	47.348.279,35
17- Šećer i slatkiši od njega	1.261.698,17	1.552.663,18	51.081.487,83	55.213.598,17
18- Kakao i kakao proizvodi.	2.917.334,91	3.279.040,14	32.502.980,64	37.025.803,00
19- Preparati od žitarica, brašna, škroba	3.446.744,50	5.462.548,08	105.410.997,85	119.481.855,04
20- Preparati od povrća, voća, orašastih plodova	11.151.924,32	14.085.662,68	40.038.299,40	49.038.987,99
21- Razni jestivi preparati.	1.541.767,87	3.712.311,37	106.455.239,87	116.257.543,00
22- Pića, alkoholna pića i sirće.	39.040.082,89	54.115.565,24	135.762.461,35	141.998.927,32
23- Otpad i povrat iz prehrambene industrije	2.188.742,02	2.095.098,07	33.519.660,83	32.625.004,47
24- Duvan i zamene za prerađeni duvan	215.476,94	331.177,45	105.019.438,38	119.221.395,07
25- So, sulfidi, oksidi, krečnjak, cement	1.958.976,00	1.041.215,29	75.336.047,38	91.426.822,70
26- Minerali, šljaka i pepeo	28.290.588,94	17.975.312,46	3.555.556,86	5.825.895,46
27- Mineralna goriva, mineralna ulja	73.719.370,47	33.048.628,19	966.598.773,61	765.705.140,62
28- Neorganske kemikalije; organskih ili neorganskih jedinjenja	341.073,19	576.309,00	7.446.684,06	7.699.543,67
29- Organske hemikalije	182.958,75	116.292,27	23.627.943,29	14.858.128,14

30- Farmaceutski proizvodi	1.246.269,11	1.369.484,43	126.659.944,90	116.026.981,26
31- Đubriva	306.381,59	258.968,32	31.018.875,21	27.138.924,09
32- Boje i taninski ekstrakti	6.724.286,29	8.293.285,16	50.546.187,37	51.448.496,99
33- Uljne esencije i rezinoidi; parfimerijski preparati	647.549,85	543.231,87	62.992.095,95	78.843.701,67
34- Sapun, organska sredstva sa površinskim djelovanjem	9.952.164,88	12.340.990,17	51.308.162,76	60.988.325,83
35- Albuminska tvar; modificirani škrob; upaljači	273.335,80	345.962,01	8.878.896,88	8.302.057,19
36- Eksplozivi; pirotehničkih proizvoda, šibica	22,39	254,24	2.863.443,57	3.236.263,60
37- Fotografiska i kinematografska roba.	150,00	67,50	1.085.008,26	949.374,42
38- Razni hemijski proizvodi.	761.797,67	736.630,05	36.552.244,17	39.916.021,12
39- Plastika i proizvodi od plastike.	122.313.716,68	114.882.278,99	340.980.135,06	301.516.265,38
40- Gume i proizvodi od njih	5.556.423,82	4.737.294,97	43.221.162,86	43.691.103,96
41- Obradena i sirova koža	8.875.074,24	5.140.176,18	1.398.878,99	1.996.545,94
42- Kožni proizvodi; Sedlarski i jahački objekti;	562.205,07	1.400.032,67	11.093.822,97	15.442.625,05
43- Umetna vlakna i dlake, njihovi proizvodi	-	2.058,17	27.250,80	51.507,73
44- Drvo i proizvodi od drveta, drveni ugljen	15.553.991,87	14.388.780,46	123.786.266,57	117.375.556,77
45- Pluta i proizvodi od plute	-	1.171,66	218.606,46	191.035,96
46- Radovi od slame, trske, trske	725,90	4.882,81	192.927,74	221.474,88
47- Celuloza od drveta ili drugih vlaknastih materijala	3.856.694,40	3.384.091,00	145.403,45	131.750,93
48- Papir i karton, proizvodi od papirne mase	6.638.472,09	7.631.971,69	77.462.058,09	73.949.349,58
49- Knjige, časopisi, slike i proizvodi od njih	717.358,10	681.264,90	8.786.244,28	8.813.978,94
50- Razmisli	-	170,00	11.864,22	21.419,91
51- Vuna, fina ili gruba životinjska dlaka	20.204,10	7.797,67	157.795,43	134.482,89
52- Pamuk	316,30	10.040,48	6.855.335,92	5.799.899,08
53- Ostala biljna tekstilna vlakna, papirni konac i tkanina	-	18,90	42.465,16	81.579,81
54- Umetni filamenti	180.361,29	508.942,96	10.860.336,23	14.810.667,81
55- Osnovna umetna vlakna	1.102.530,57	1.205.094,55	8.066.684,22	6.033.556,29
56- Ispuni, šajak i netkani materijali; fijej vrste	123.682,98	178.289,90	16.728.263,44	16.054.152,36
57- Tepisi i druge tekstilne podne obloge	1.102.582,75	1.043.159,02	14.547.167,79	14.175.362,21
58- Specijalne tkanine, tekstilne tkanine sa resicama	28.415,91	95.978,24	5.212.653,85	7.809.037,61
59- Impregnirane tekstilne tkanine, presvučene, od	3.029.651,96	2.646.186,56	5.333.414,96	6.153.726,51
60- Pletene tkanine sa jednim ili više niti	313.679,27	200.297,59	18.370.852,69	17.623.697,03
61- Odevni predmeti i dodatna odeća, pleteni	3.830.186,34	7.834.475,44	68.153.383,15	85.502.893,98
62- Odevni predmeti i njihovi dodaci, tkani	15.198.590,39	20.526.194,27	93.684.504,20	119.500.745,78
63- Ostali gotovi tekstilni proizvodi; grupe stavki	6.627.652,60	6.908.002,45	19.116.579,78	23.272.864,67
64- Odeća za noge, narukvice i slično,	3.141.129,68	4.097.091,01	48.675.432,58	58.590.989,30
65- Pokrivala za glavu i njihovi delovi	105.451,74	57.400,26	2.210.343,60	4.084.020,21
66- Kišobrani, suncobrani, potporni štapovi	941.273,19	703.890,16	1.262.176,19	1.365.740,59
67- Perje i proizvodi od perja, cveće a	16.144,32	34.323,38	1.730.206,54	1.874.906,76
68- Artikli od krečnjaka, cementa, azbesta	9.865.460,57	9.966.567,63	35.088.775,04	31.574.058,08
69- Keramički proizvodi	5.969.463,58	6.716.216,95	91.065.884,07	93.300.737,74
70- Staklo i stakleni proizvodi	14.586.196,76	14.415.997,73	68.893.894,96	65.590.363,50
71- Prirodni ili kultivisani biseri, drago kamenje	8.984.695,71	15.106.615,51	9.913.264,43	21.784.111,61
72- Gvožđe i čelik	51.358.485,20	37.837.518,55	339.439.990,00	324.927.454,88
73- Proizvodi od železa i čelika	92.248.415,10	94.319.958,10	101.424.042,33	104.752.893,88
74- Bakar i proizvodi od bakra	16.193.445,66	11.500.196,86	17.991.122,79	18.165.669,28
75 - Nikl i njegove legure	2.544,00	-	51.005,61	36.151,48
76- Aluminij i proizvodi od aluminija	40.647.695,78	37.511.863,45	78.735.555,28	85.566.645,14
78- Metak i njegovi članci	4.914.367,90	3.398.034,22	41.046,29	105.408,84

79- Cink i njegovi proizvodi	2.766.848,31	3.169.977,90	3.962.947,42	3,757,524,01
80- Kalitar i njegovi artikli	8,05	58,08	134.494,14	92.753,79
81- Ostali prosti metali, metalna keramika	-	163,37	632.377,05	190.538,76
82- Alati za rezanje i radni alati, noževi, kašike	2.183.287,52	1.906.605,01	13.717.350,81	14.972.260,61
83- Razni proizvodi od prostih metala	2.433.024,71	2.798.458,87	37.222.369,37	38.715.813,67
84- Nuklearni reaktori, bojleri, mašine	15.975.888,55	17.384.782,60	393.432.057,78	433.748.689,98
85- Električne mašine i oprema i njihovi dijelovi	14.834.152,50	17.876.802,80	231.330.496,97	242.894.413,47
86- Vozne lokomotive, tramvaji, vagoni i	23.400,00	65.270,00	395.838,20	403.735,78
87- Različita prevozna sredstva	11.076.031,05	11.053.768,63	409.100.359,25	589.837.503,28
88- Zrakoplovi, svemirske letjelice i njihovi dijelovi	-	1.910,00	154.908,47	403.931,25
89 Brodovi, plovila i pomorske strukture	17.122,71	-	55.272,99	130.421,23
90- Optički, fotografski instrumenti i aparati,	966,571,01	1.036.027,42	55.162.793,17	59.600.576,71
91- Satovi svih vrsta i njihovi delovi	2.106.384,05	1.403.970,86	9.254.597,11	7.228.458,83
92- Muzički instrumenti; njihove delove i dopune	20.392,32	2.084,40	375.295,19	394.968,56
93 Oružje i municija; njihove delove i pribor	-	-	17.919.674,88	112.937.263,94
94- Nameštaj: Kreveti, dušeci, njihovi nosači	178.346.145,42	150.463.877,78	97.579.623,05	100.444.173,55
95- Igračke, igračke i sportska oprema	420.296,54	412.270,54	21.733.187,30	23.830.368,43
96- Razni proizvodi	1.195.728,02	1.521.055,52	26.972.267,54	33.697.173,15
97- Umetnička dela, kolekcionarski predmeti i antikviteti	30.296,24	49.944,57	190.312,11	368.479,36
99- Ostali proizvodi	270.985,43	271.164,00	4.433.202,24	5.175.951,01
Ukupno	920.627.916,29	863.142.111,49	5,639,396,114.11	5.917.287.078,60

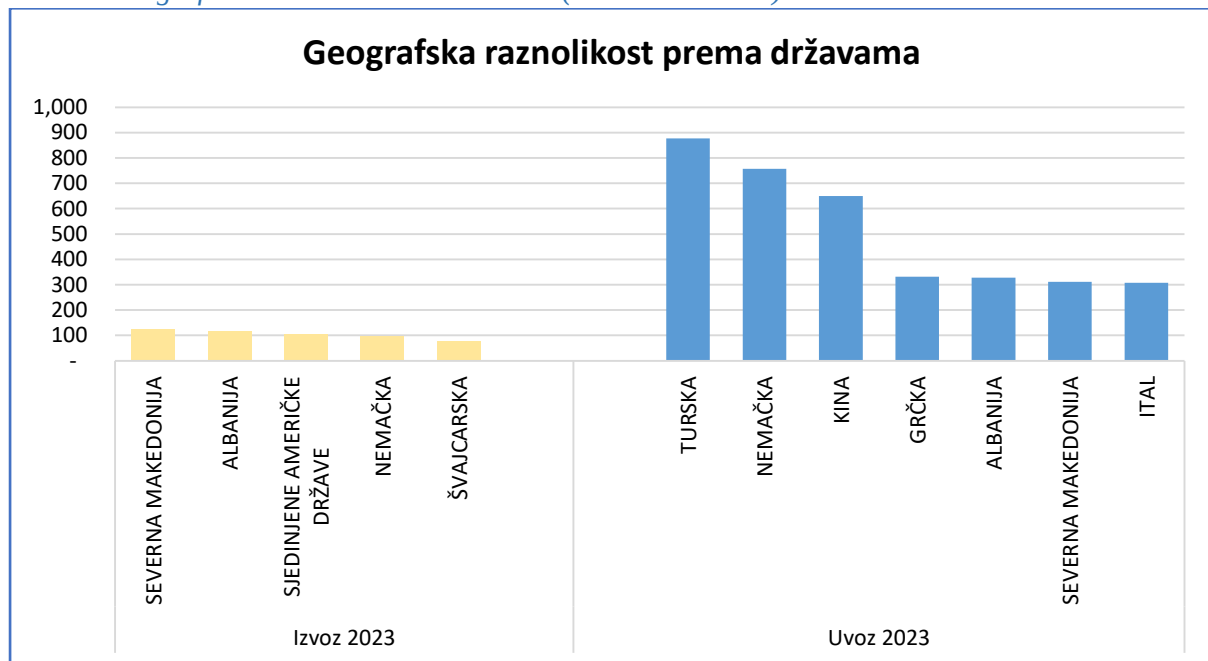
Izvor: Carina Kosova, obrađeno od strane DI/OIP-a

Geografska raznolikost izvoza i uvoza

Prema podacima o izvozu iz 2023. godine, oko 60% izvoza ostvareno je u Severnu Makedoniju, Albaniju, SAD, Nemačku i Švajcarsku.

Prema podacima o uvozu u 2023. godini, oko 60% uvoza je iz Turske, Nemačke, Kine, Grčke i Albanije, Severne Makedonije i Italije.

Slika 7: Geografska raznolikost izvoza i uvoza (u milionima evra)

Izvor: Carina Kosova, obrađeno od strane DI/OIP-a

Prema slici 7. Uočava se da je raznovrsnost proizvoda za izvoz ograničenija jer je 60% izvoza koncentrisano u 5 zemalja, dok se za uvoz 60% proizvoda uvozi iz 7 država.

Na osnovu ovih podataka, kosovsko tržište treba da se rukovodi najnaprednijim trgovinskim politikama kako bi se istražila nova tržišta za izvoz.

SOCIJALNA ANALIZA

Radna snaga

Prema zakonu o radu na Kosovu, radni odnos se može zasnovati sa bilo kojom osobom od osamnaest (18) godina. Radnu snagu čine zaposlena i nezaposlena lica, dok se neaktivna lica ne smatraju delom radne snage. Stopa učešća u radnoj snazi je procenat radno sposobnog stanovništva zemlje koje je aktivno uključeno na tržište rada.

Prema izveštaju na koji se poziva (Anketa o radnoj snazi ASK), stopa učešća radne snage u 2023. godini iznosila je 42,3%, što predstavlja godišnji porast od 3,8%.

Stopa zaposlenosti bila je veća kod muškaraca, sa 59,5%, što je povećanje od 3,7% na godišnjem nivou u odnosu na prethodnu godinu, dok je procenat zaposlenih žena bio 25,2%, što je povećanje od 4,% godišnje u odnosu na 2022. godinu.

Zvanična statistika tržišta rada pokazuje da je prosečna stopa nezaposlenosti u 2023. godini iznosila 10,7%, što je niži nivo nego u istom periodu prethodne godine.

Na polnoj osnovi, tržište rada na Kosovu karakteriše viša stopa nezaposlenosti među ženama 17,2% nego među muškarcima 7,9%. Međutim, obrazovanje je poboljšalo izgleda na tržištu rada na Kosovu, gde je najviša stopa nezaposlenosti za ljude bez obrazovanja oko 30,4%, dok je najniža za one sa tercijskim obrazovanjem 6,5%.

Učešće Sektora-C u ukupnoj zaposlenosti, broju preduzeća i godišnjem prometu

U ovom delu izveštaja analizirani su podaci koji se odnose na broj preduzeća, broj zaposlenih i promet u poslednje tri godine.

Pored prikaza statističkih podataka, analiza pokazuje i trendove pada ili rasta zaposlenosti, preduzeća i godišnjeg prometa u industriji.

Uporedni podaci u tabeli br. 10 pokazuju da je tokom poslednje tri godine došlo do povećanja tri analizirana pokazitelja kao što su zaposlenost, broj preduzeća i promet, što je pozitivan pokazatelj za ukupnu ekonomiju.

Analizirani podaci pokazuju da je učešće ukupnog broja preduzeća od 2023. godine zabeležilo povećanje od 4.58 %, u broju zaposlenih 11,38%, a povećanje godišnjeg prometa od 11,18% u odnosu na 2022. godinu.

Sektori C- Prerađivačka industrija, u stopi zaposlenosti prema privrednim aktivnostima, učestvuje sa 11.1%.

Na osnovu potencijala koji proizvodni sektor ima, može dati značajan doprinos svim ovim pokazateljima, ali i opštoj ekonomskoj strukturi zemlje.

Međutim, proizvodni sektor i dalje pruža relativno ograničene mogućnosti zapošljavanja, trenutno zapošljavajući oko 11.09% radne snage u 2023 godine, u 2022 godine odnosu na 10.62%, odnosu na 11% u 2021 godini.

Tabela 6. Sektor C, broj preduzeća i zaposlenih

Kod	Prerađivačka industrija	Broj preduzeća			Broj zaposlenih			Promet		
	Sektor-C	Godina 2021	Godina 2022	Godina 2023	Godina 2021	Godina 2022	Godina 2023	Godina 2021	Godina 2022	Godina 2023
10	Prerada prehrambenih proizvoda	1462	1503	1535	9,902	10,931	12,360	472.344.066,98	490.162.510,96	561,085,852.31
11	Proizvodnja pića	102	102	94	2,221	2,151	2,327	215.310.255,20	156.508.456,41	196,667,417.27
12	Proizvodnja duvanskih proizvoda	7	5	4	74	56	48	9.410.896,98	4.866.541,49	5,839,657.34
13	Proizvodnja tekstila	173	179	200	809	938	1,151	21,739,125.04	28.675.745,45	31,186,657.96
14	Proizvodnja odeće	350	397	404	1,610	1,841	2,118	18.494.832,71	18.692.419,49	22,958,140.57
15	Proizvodnja kože i proizvoda od kože	39	39	39	406	404	365	8,339,665.13	11.597.152,83	10,527,865.53
16	Proizvodnja drveta i proizvoda od drveta i pluta	521	506	504	2,389	2,655	2,910	78,118,256.02	85.983.088,64	88,625,018.18
17	Proizvodnja papira i proizvoda od papira	102	111	120	646	628	827	39.551.211,65	43.321.984,42	50,665,776.87
18	Štampanje i reprodukcija snimljenih medija	180	174	179	962	1,072	1,235	41.332.339,78	31.049.794,57	33,840,325.42
19	Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih derivata	8	5	6	179	177	186	22.415.373,85	16.482.741,52	15,672,577.76
20	Proizvodnja hemijskih proizvoda	126	123	139	946	1,006	1,127	55,338,301.05	45.075.279,29	51,600,390.37
21	Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih preparata	6	7	7	118	124	217	-	2.716.465,32	4,661,311.69
22	Proizvodnja proizvoda od gume i plastike	579	626	670	3,661	4,035	4,655	198.116.219,72	257.367.563,53	278,546,416.86
23	Proizvodnja nemetalnih mineralnih proizvoda	545	547	562	5,469	5,458	5,851	324,357,558.04	439.618.261,48	487,503,084.12
24	Proizvodnja metala	128	122	124	794	875	955	79.981.380,12	102.686.591,35	111,455,645.52
25	Proizvodnja gotovih metalnih proizvoda	770	790	836	3,065	3,292	3,869	160.666.951,86	198.982.656,43	246,434,152.11
26	Proizvodnja računara, elektronskih i optičkih proizvoda	28	27	29	80	97	131	3.681.731,95	-	5,072,127.09
27	Proizvodnja električne opreme	44	39	44	261	263	306	19,947,005.06	21,635,183.03	23,538,225.43
28	Proizvodnja mašina i opreme pkt	38	34	38	274	289	324	10.932.204,35	9,029,384.12	8,680,562.01
29	Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica	6	8	6	111	120	119	4.713.085,63	2.151.554,95	2,345,947.16
30	Proizvodnja ostalih transportnih sredstava	9	4	3	55	50	54	2.081.758,78	2.091.799,46	1,894,727.98
31	Proizvodnja mobilnih telefona	549	600	655	4,915	5,684	5,739	190.907.254,90	249,330,671.03	231,832,198.56
32	Ostala proizvodnja pkt	106	110	129	430	549	644	16.536.703,69	21.287.159,64	24,259,084.38
33	Servisiranje i montaža mašina i opreme	106	104	117	181	192	250	5.353.314,37	4.042.196,70	4,533,136.45
	Ukupno	5,984	6,162	6,444	39,558	42,887	47,768	2.003.697.898,65	2,243,355,202.11	2,499,426,298.94

Izvor: Agencija za statistiku Kosova, obrađeno od strane OIP/MIPT-a

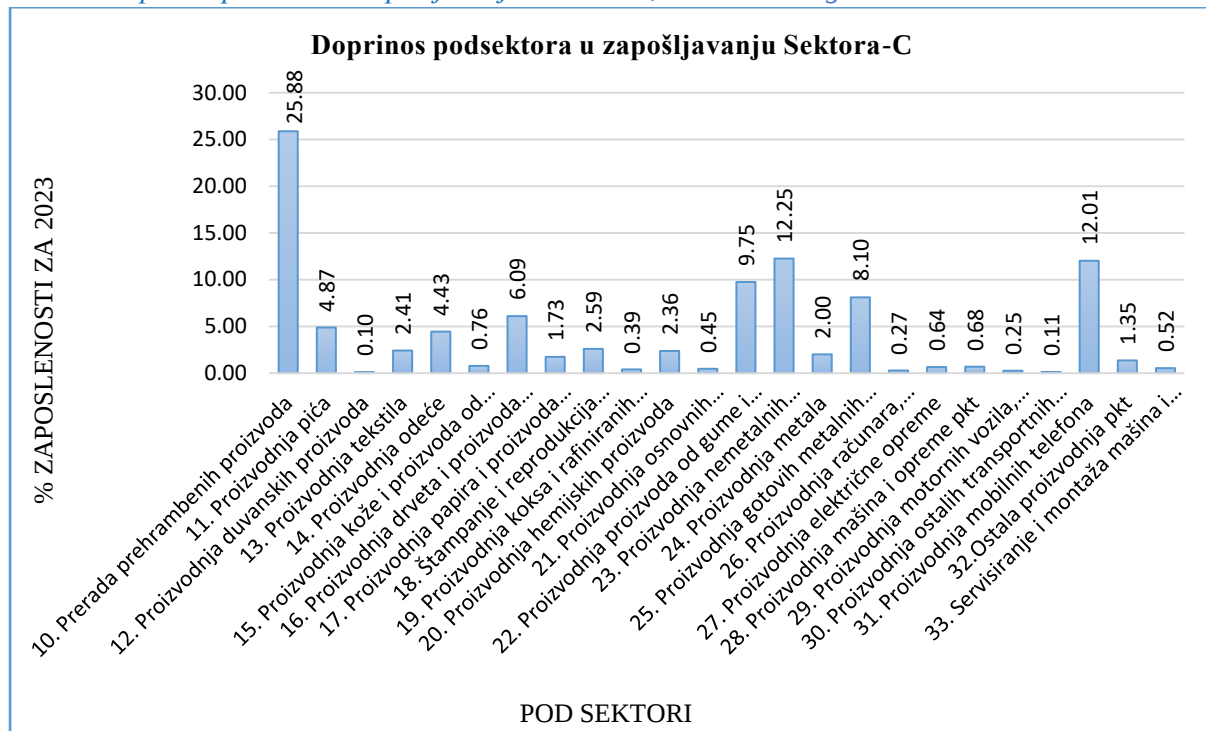
Na osnovu podataka prikazanih u tabeli br. 6 za Sektor-C, imamo najveći porast broja preduzeća u 2023. godini, od 6,373 ili 282 preduzeća u odnosu na 2022. godinu, zabeležen je i porast zaposlenosti za 4,881 radnika više nego u 2022. Godišnji promet u 2023. godini povećan je za 11.4% u odnosu na 2022. Prema ovim podacima, trendovi u tri analizirane godine 2021-2023 imaju uzlazni trend, što je pozitivan signal ka ekonomskom razvoju.

Doprinos podsektora ukupnoj zaposlenosti Sektora-C

Doprinos sektora proizvodnje/prerađivanja ukupnoj zaposlenosti na Kosovu za 2023. godinu je 11.1%.

Zaposlenost po podsektorima predstavlja doprinos svakog podsektora u otvaranju radnih mesta unutar Sektora-C, (proizvodnja/prerađivački sektor), prikazan na sledeći način.

Slika 8. Doprinos podsektora zapošljavanju Sektora-C, u % za 2023. godinu

Izvor: Agencija za statistiku Kosova, obrađeno od strane OIP/MIPT-a

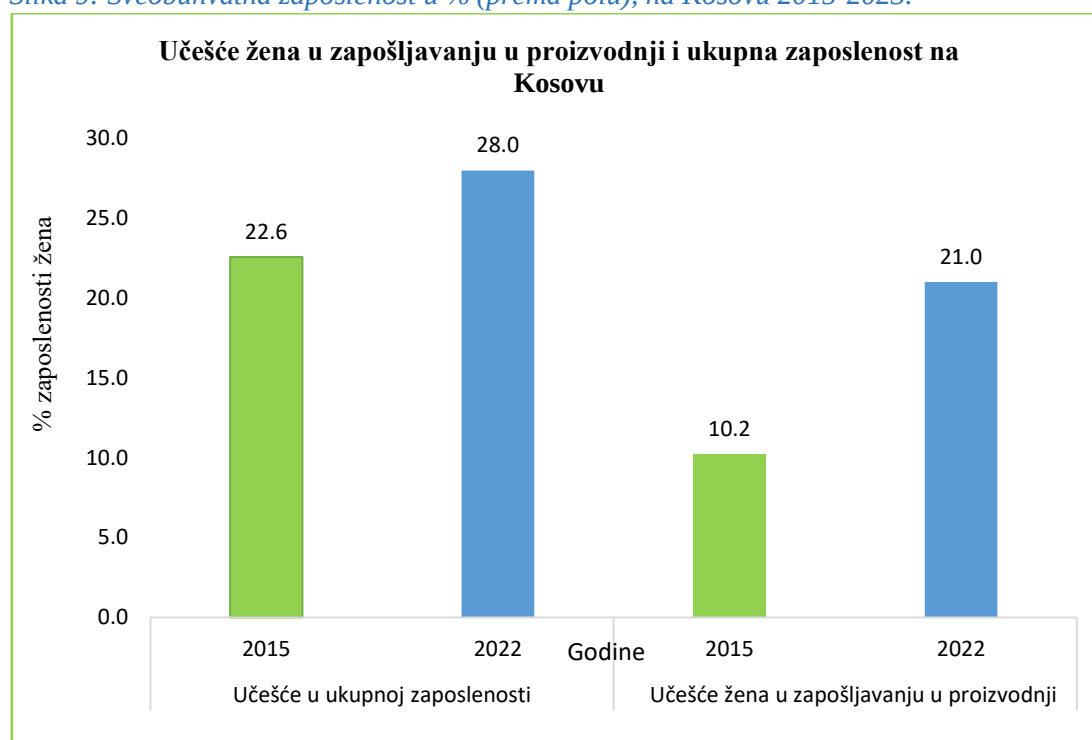
Na osnovu podataka prikazanih na slici br. 8, najveći doprinos zapošljavanju u proizvodnom/prerađivačkom sektoru na Kosovu stvara sektor "Prerada prehrambenih proizvoda" sa oko 26%, zatim podsektor "Proizvodnja nemetalnih mineralnih proizvoda" sa oko 12,25%, dok je treći sa doprinosom u zapošljavanju pod sektorom „Proizvodnje nameštaja“ sa oko 12,01%, i pod sektorom „proizvodnja gume i plastike“ sa oko 9.75% doprinosa ukupnoj zaposlenosti Sektora – C. Svi pod ostalim sektorima doprinose manje od 10% zaposlenosti.

Žene zaposlene u Sektoru-C

Kosovo je imalo najnižu stopu učešća žena u proizvodnji u zemlji, uzimajući u obzir neke barijere kao što su nepoštovanje ugovora o radu, koje i dalje karakteriše visok stepen neformalnosti i nepovoljni uslovi rada, posebno zapošljavanje žena i mladi ljudi.

Do sada je učešće žena u zapošljavanju prema podacima za 2015-2023. godinu veoma nisko, posebno u proizvodnom sektoru, neposredno se prati spor trend zapošljavanja žena u zemlji, ali sa obećavajućim podacima o pozitivnim rast zaposlenosti prema polu.

Slika 9: Sveobuhvatna zaposlenost u % (prema polu), na Kosovu 2015-2023.

Izvor: ASK (obradio DI/OIP)

Na osnovu objavljenih podataka sa slike br. 9 napominjemo da je zaposlenost žena na Kosovu u opštoj zaposlenosti u 2015. godini iznosila 22,5%, dok je u 2023. godini porasla na oko 28%, što predstavlja povećanje od 6%, dok je učešće zaposlenih žena u ukupnoj zaposlenosti u proizvodnji, bio je nizak na Kosovu, u 2015. godini od 10,22% i u 2023. godini sa povećanjem od oko 21%, što predstavlja povećanje u korist zapošljavanja od 10,9%.

Elastičnost zapošljavanja

Globalne promene na tržištima rada stvorile su velike mogućnosti, tako da čak i razvijene ekonomije imaju poteškoća u održavanju elastičnosti zapošljavanja, promene mogu doći i iz mnogih faktora ili iz kriza koje mogu biti nepredvidive, kao što je bilo s pandemijom Covid-19, ali također kao posledica digitalne transformacije. Elastičnost može imati promene u

odnosu na produktivnost na radu, u zavisnosti od toga u kom smeru će biti orijentirana godišnja stopa rasta, bilo od zaposlenosti ili od produktivnosti.

Tabela 7: Elastičnost zaposlenosti u odnosu na druge zemlje za godine 2015-2022

Države	Stopa rasta zaposlenosti	Godišnja stopa rasta DVP-a	EE	Klasifikacija
Albanija	4,1%	5,2%	0.7	Vođen produktivnošću
Bosna i Hercegovina	2,9%	3,7%	0.7	Vođen produktivnošću
Crna Gora	2,8%	1,6%	1.7	Vođen zaposlenjem
Severna Makedonija	0,3%	0,9%	0.3	Vođen produktivnošću
Srbija	4,1%	2,1%	2.0	Vođen zaposlenjem
Kosovo	3,9%	4,0%	1.92	Vođen produktivnošću
BZ6	3,3%	2,6%	1.2	Vođen zaposlenjem

Izvor: DVP - WDI; Zapošljavanje u proizvodnji, UNIDO, ASK (obrađeno od strane osoblja DI/OIP-a)

Analiza pokazuje da je između 2015-2022, kosovski proizvodni sektor rastao godišnje po složenoj stopi od 4,0%, dok je zaposlenost u industriji porasla za 3,9%, tokom istog perioda. Prema ovim podacima, procenjuje se da je stopa rasta na Kosovu vođena produktivnošću, što pokazuje veći interes za ulaganje u digitalizaciju i naprednu tehnologiju.

Ako pogledamo tabelu generalno, ispada da u zemljama Zapadnog Balkana imamo istu situaciju, polovina zemalja ima stopu rasta vođenu zaposlenošću, dok druga polovina produktivnošću na poslu.

Plate u proizvodnji

Povećanje produktivnosti rada pozitivno se prevodi u povećanje plate u proizvodnji. Pozivajući se na podatke iz tabele br. 8, stopa rasta produktivnosti na Kosovu u 2021. godini je 5,9% i rast plata je 13,8%, što govori o pozitivnom trendu rasta godišnje stope produktivnosti i odraz rasta plata. Vredi napomenuti da se u ovim analiziranim pokazateljima Kosovo nalazi uz zemlje BP6, čak i bolje. Dok je u svim uporednim zemljama BP6 stopa rasta plata bila pozitivna iako nisu zabeležile negativnu godišnju stopu produktivnosti rada.

Tabela 8: Plate

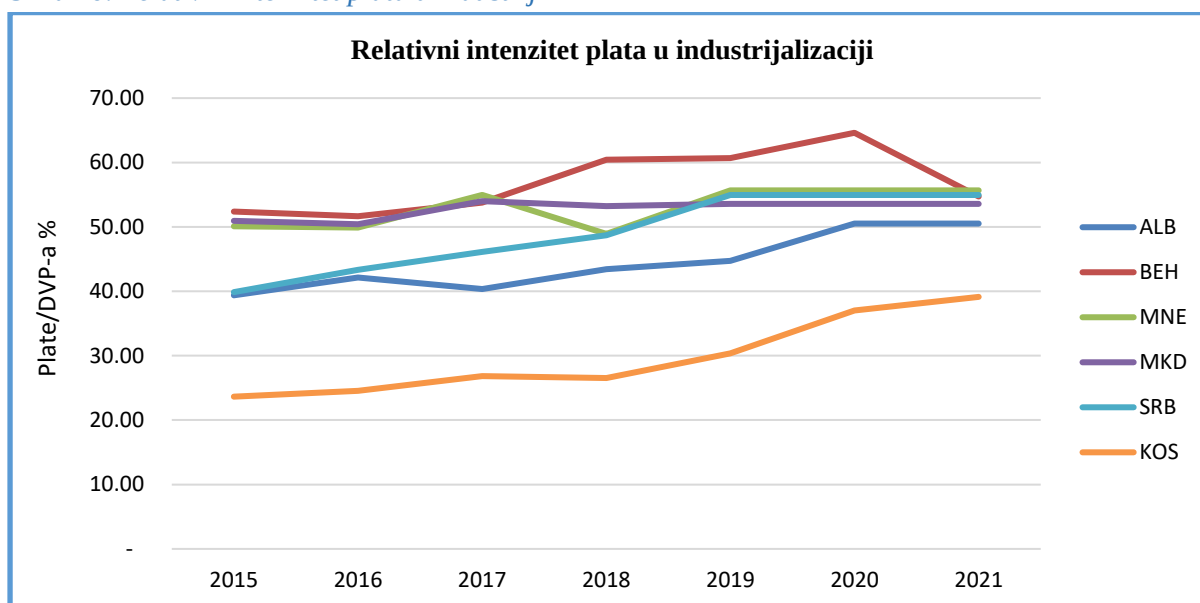
Države	Stopa rasta plata	Stopa rasta produktivnosti
Albanija	14,05%	4,2%
Bosna i Hercegovina	8,38%	2,33%
Crna Gora	5,75%	0,87%
Severna Makedonija	6,04%	4,54%
Srbija	10,20%	0,20%
Kosovo	13,84%	5,93%

Izvor: WDI, UNIDO, ASK (obrađeno od strane osoblja DI/OIP)

Relativni intenzitet plata u industrijalizaciji

Između 2015. i 2021. plate u proizvodnom sektoru porasle su u proseku za 11%. Povećanje zarada radnika potvrđuje i studija relativnog intenziteta plata, merenog kao procenat zarada u proizvodnji kao dela DVP-a. Ovaj pokazitelj meri deo DVP-a koji ide radnicima u proizvodnom sektoru u obliku plata. Slika 10, ispod pokazuje da je relativni intenzitet plata na Kosovu porastao sa 21% (2015) na 35% (2021). Ukratko, sa rastućim proizvodnim sektorom, ukupna masa plata u proizvodnji se povećala. Međutim, to i dalje rezultira najnižim relativnim intenzitetom plata u regionu. Sve uporedne zemlje imaju više od 40% plata u DVP.

Slika 10. Relativni intenzitet plata u industriji

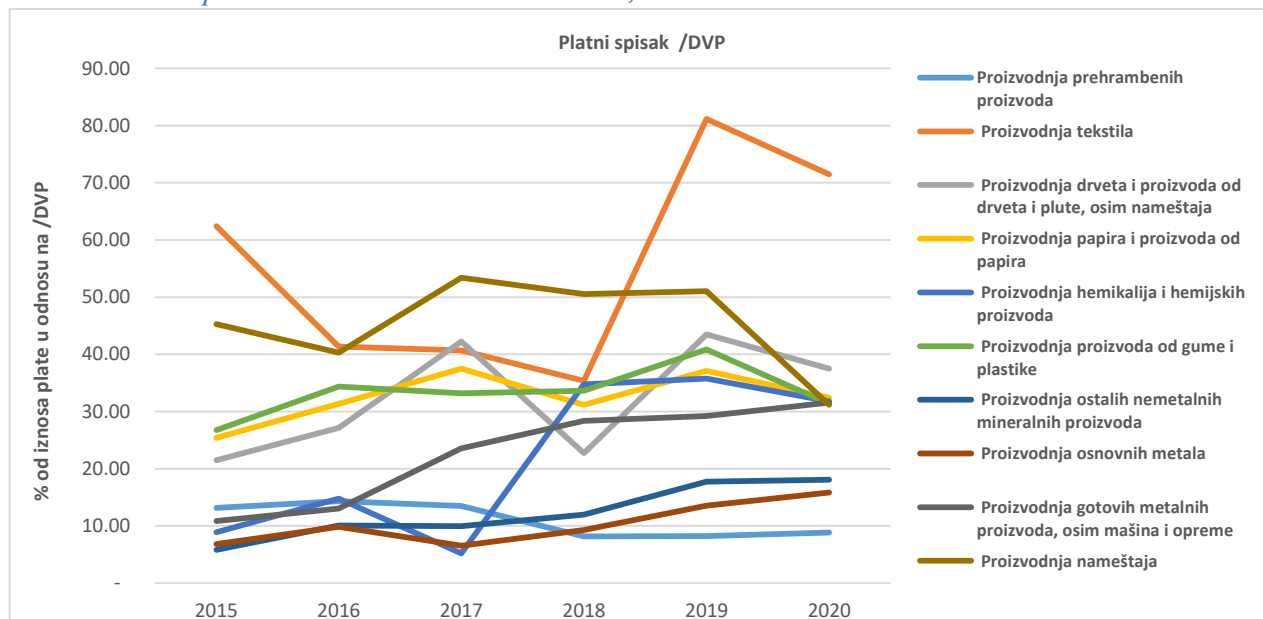
Izvor: Pokazitelji zemlje WDI, UNIDO, ASK

Ukupne plate u Sektoru-C, u odnosu na dodanu vrednost u proizvodnji (DVP)

Predstavlja odnos između računa ukupnih troškova plata za Sektor-C, u korelaciji sa dodatom vrednošću proizvodnje.

Na slici 11, neki od podsektora Sektora-C su prikazani u nastavku, gde se može videti procentualni odnos DVP-a sa ukupnim platnim fondom za podsektor.

Slika 11: Račun plata u odnosu na dodatnu vrednost, DVP izražen u %

Izvor: Kosovska agencija za statistiku (obrađeno od strane osoblja DI/ OIP-a)

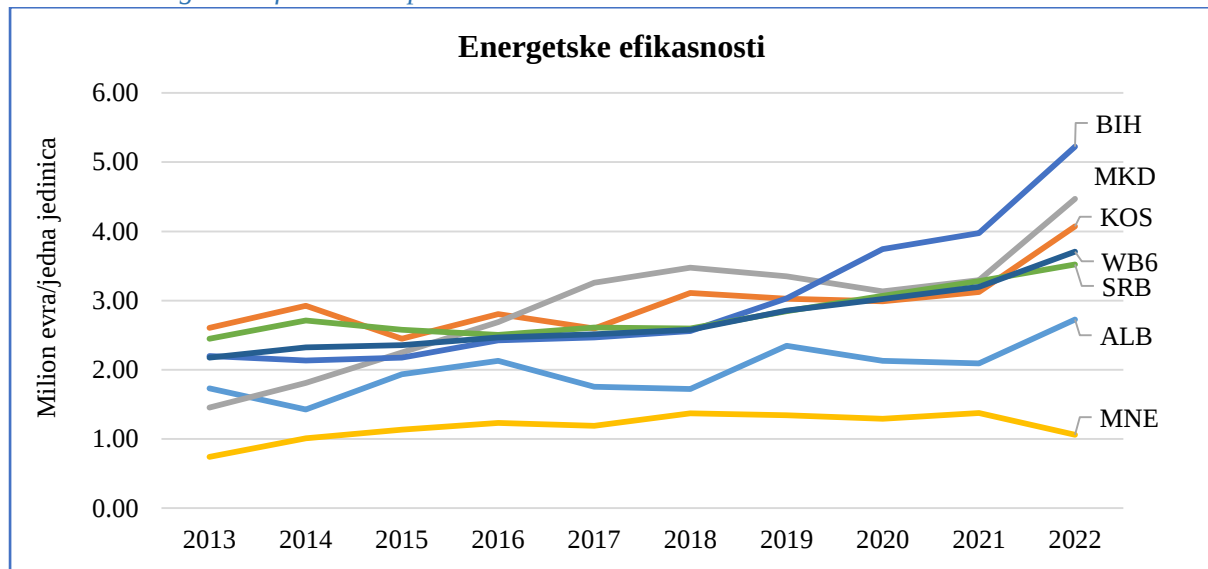
ANALIZA ŽIVOTNE SREDINE

Energetska efikasnost u proizvodnom sektoru

Kosovo 2022. godine, vrednost energetske efikasnosti u proizvodnji iznosila je 4,07 miliona evra po jedinici ktoe (kilotona po jedinici ekvivalenta nafte), veća je od proseka zemalja BP6 sa 3,71 miliona evra/ktoe. Najveću vrednost energetske efikasnosti imala je Bosna i Hercegovina sa 5,22 miliona evra/ktoe, dok je Crna Gora imala najnižu vrednost i najnižu vrednost od 1,06 miliona evra/ktoe.

U 2013. godini energetska efikasnost je bila 2,61 miliona evra po jedinici električne energije, u 2022. godini smo povećali efikasnost za 56%, u iznosu od 4,07 miliona evra po jedinici električne energije.

Slika 12: Energetska efikasnost u proizvodnom sektoru

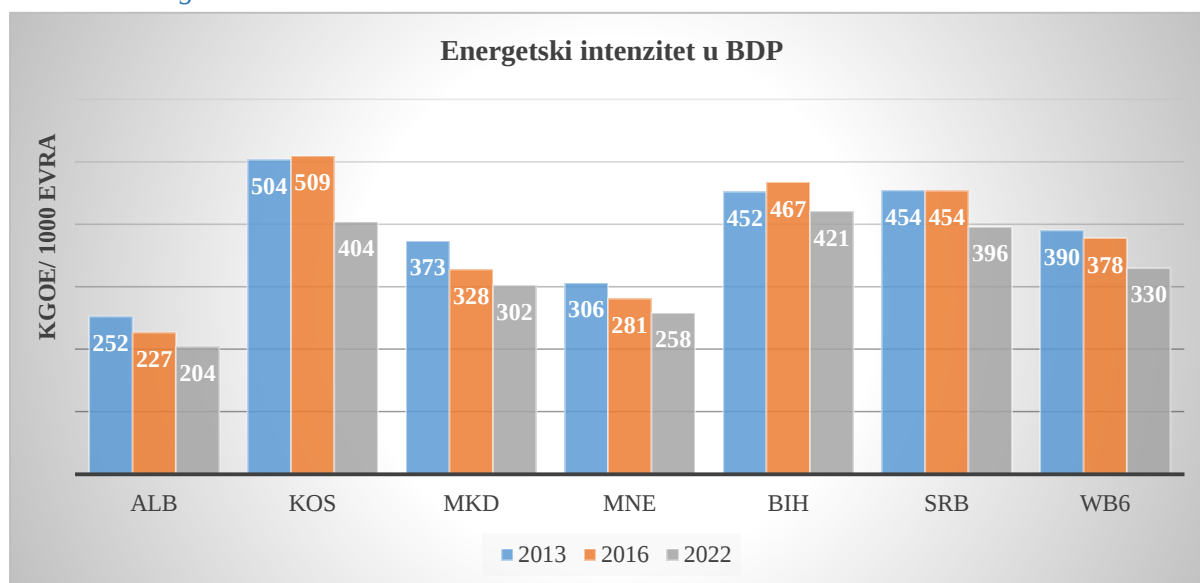

Izvor: Međunarodna agencija za energiju (IEA) (obrađeno od osoblje DI/OIP-a)

Energetski intenzitet u proizvodnji

Energetski intenzitet na Kosovu (količina energije koja se koristi za proizvodnju jedinice BDP-a) je tokom vremena značajno poboljšana, od 2013. do 2022. godine imamo pad energetskeg intenziteta od 20%, ali je veći od proseka zemalja Zapadnog Balkana. Balkan BP6, nakon Bosne i Hercegovine.

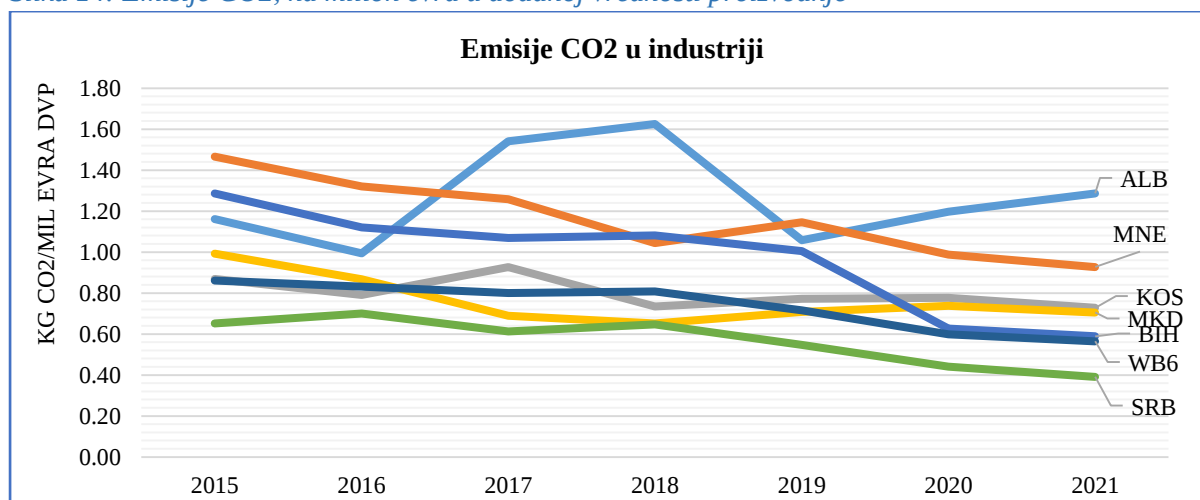
Slika 13: Energetski intenzitet

Izvor: International Energy Agency (IEA)

CO2 emisije

CO2 emisije na Kosovu u proizvodnom sektoru za 2021. su 0,747 Mt (mil/ton) CO₂, u dodatnoj vrednosti u proizvodnji (DVP), 1,025,9 miliona evra, ili 0,73 kg CO₂, po milionu evra u DVP, od 2015 do 2021. godine postoji pad od 16% iako je pad iznad proseka BP6. U 2021. Srbija ima najmanju emisiju od 0,39 kg CO₂/mil evra i Bosna i Hercegovina sa 0,59 kg CO₂ na milion evra DVP-a, dok Albanija ima najveću emisiju od 1,29 kg CO₂/mil. evra i Crna Gora ima emisiju od 0,93 kg CO₂/mil evra u odnosu na DVP.

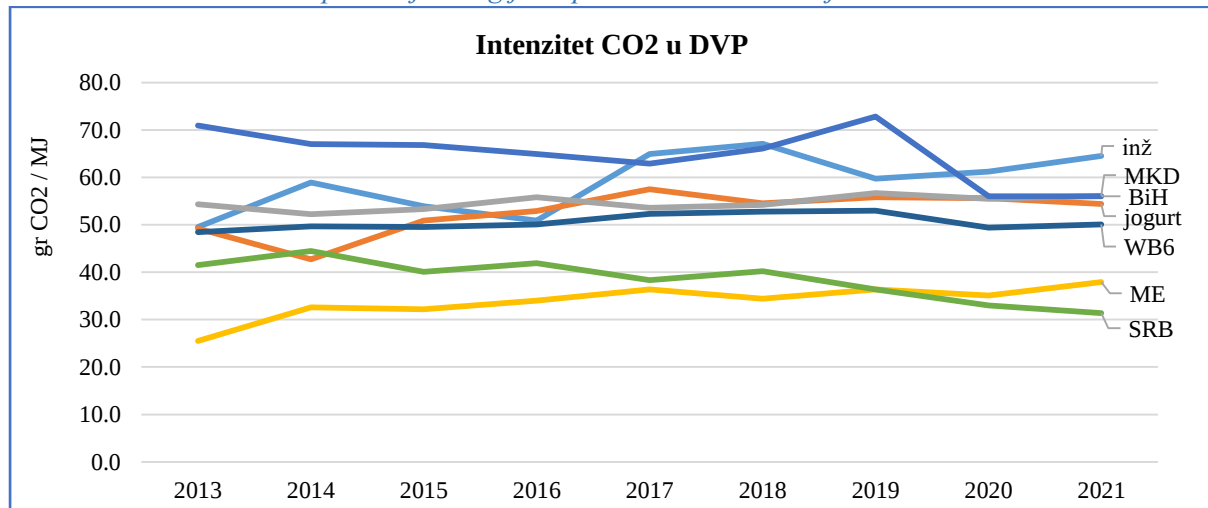
Slika 14: Emisije CO₂, na milion evra u dodanoj vrednosti proizvodnje

Izvor: International Energy Agency (IEA) (obradilo osoblje DI/OIP-a)

Intenzitet CO₂ za dodatnu vrednost u proizvodnji

Intenzitet CO₂ u potrošnji energije na Kosovu u 2021. godini bio je 54,4 g/MJ, uz povećanje od 10% u odnosu na 2015. godinu, što je iznosilo 49,9 g/MJ. Prosek zemalja zapadnog Balkana BP6 iznosilo je 50,05 g/MJ, najveći intenzitet CO₂, u potrošnji energije Albanija ima 64,5 g/MJ CO₂. Srbija ima najmanji intenzitet CO₂ u potrošnji energije sa 31,4 g/MJ CO₂.

Slika 15: Intenzitet CO₂ u potrošnji energije za prerađivačku industriju

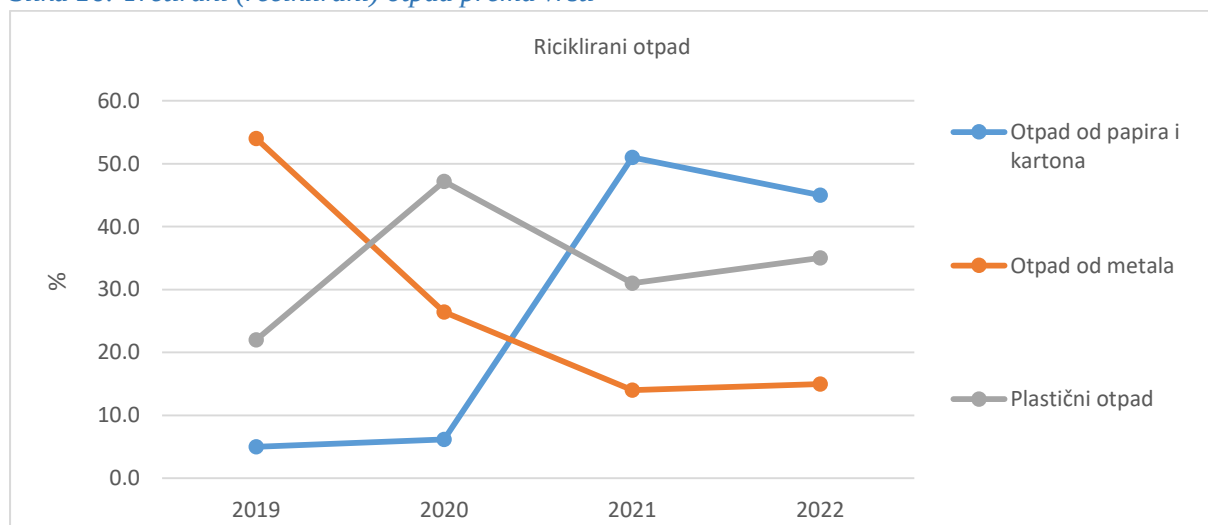

Izvor: : International Energy Agency (IEA) (obradilo osoblje DI/OIP-a)

Zelena i cirkularna industrija

Bruto dodatna vrednost u sektorima koji se odnose na cirkularnu ekonomiju (% BDP-a od ukupnog), u 2020. godini iznosila je 0,80%, dok je u 2021. godini iznosila 0,828%.

Slika 16: Tretirani (reciklirani) otpad prema vrsti

Izvor: Kosovska agencija za statistiku (obrađeno od strane osoblja DI/OIP-a)

Količina tretiranog (recikliranog) otpada po godinama i vrsti

Količina otpada tretiranog tokom godina; 2019. je bilo 5,773 tona, 2020. je bilo 3,882 tona, 2021. je bilo 23,328 tona, a 2022. je bilo 24,904 tona.

Količina tretiranog otpada po vrstama izražena u procentima za 2022. godinu je: Otpad od papira i kartona (45%); Plastični otpad (35%); Otpad od metala (15%).

Količina tretiranog otpada, po vrstama izražena u procentima za 2021. godinu, bila je sledeća: Metali (14%); plastični otpad (31%); otpad od papira i kartona (51%).

Količina tretiranog otpada, po vrstama i izraženo u procentima za 2020. godinu, bila je sledeća: Metali (26,4%); plastični otpad (47,2%); otpad od papira i kartona (6,2%).

Količina tretiranog otpada, po vrstama i izražena u procentima za 2019. godinu, bila je sledeća: Metali (54%), plastični otpad (22%), bolnički otpad (19%), otpad od papira i kartona (5%).

Ako analiziramo ove podatke kroz godine, možemo reći da otpad prema navedenim vrstama ima izražene fluktuirajuće (oscilirajuće) trendove tokom godina, ali je najvažnije da privredni subjekti koji imaju takav otpad razvijaju svoje kapacitete za reciklažu, što su u dobrom stanju životne sredine ali i razvoja industrije u zemlji.

Rezime indikatora

- Kosovo predstavlja najniži opšti ekonomski učinak u BDP-u/glavniku od 5,038 € za 2023. godinu, što znači da je ispod proseka BP6 od 6,145 €;
- Stopa rasta BDP po glavi stanovnika Kosova bila je 5,9% u periodu 2011-2023, gde je premašila region za (0,8%), sa izuzetkom Bosne i Hercegovine koja je imala rast od 6,1%, dok je prosek od BP6 je bio 5,4%;
- Kosovo je imalo 647,3 evra po glavi stanovnika, što je iznad proseka BP6 od 588,82 evra po stanovniku, niže od Srbije i Bosne i Hercegovine;
- Prerađivačka industrija (Sektor C) u BPV učestvuje sa 12,8%;
- 2023. industrijalizacija Kosova, merena učešćem VSHP u BPV, iznosi (12,77%) i premašuje prosek BP6 (10,25%), sa izuzetkom Bosne i Hercegovine sa (13,05%);
- Sektor C- Prerađivačka industrija, u stopi zaposlenosti prema privrednim aktivnostima, učestvuje sa 11,1%;
- Dolazne SDI u proizvodni sektor u 2023. godini iznosile su 13,2 miliona evra;
- Učešće SDI u proizvodnji u ukupnim SDI za 2023. godinu je 1,56%;
- Efektivna kamatna stopa u sektoru prerađivačke industrije za 2023. godinu iznosi 6,8%;
- Oko 60% izvoza ostvaruje se u 5 zemalja: Severna Makedonija, Albanija, SAD, Nemačka i Švajcarska;
- Oko 60% uvoza dolazi iz 7 zemalja: Turske, Nemačke, Kine, Grčke, Albanije, Severne Makedonije i Italije;
- Učešće žena u zapošljavanju u proizvodnji je 21%;
- Kosovske emisije CO₂ u proizvodnom sektoru za 2021. su 0,747 Mt (mil/tona) CO₂

Zaključci

- Iako je Kosovo pokazalo povećanje BDP-a po glavi stanovnika i raslo brže od zemalja u regionu, ono je i dalje ispod proseka BP6;
- Proizvodni sektor, ostaje stabilan u učešću u BDP-u, ali u odnosu na 2022. godinu pokazuje pad i nastavlja da drži drugo mesto nakon trgovine, iako doprinosi povećanju dodane vrednosti proizvodnje u zemlji i na rast broja zaposlenih lica;
- Industrijalizacija Kosova, merena učešćem DVP u BDP, pokazuje stabilnost tokom godina i veća je od Crne Gore, Albanije i Severne Makedonije;
- Strukturu privrednog sastava Kosova, zasnovanom na učešću DVP-a u BDP, i dalje dominira uslužni sektor, sa prosekom od 45%, dok proizvodni sektor učestvuje sa prosečno 13% DVP-a u BDP;
- Strane investicije direktno utiču na ekonomski rast, pri čemu su sve DSI orijentisane na sektor nekretnina i građevinarstva, koji imaju mali efekat preliivanja(spillover effect);
- Dalje visoke za prerađivačku industriju od 6,8 % , što je onemogućilo privrednim subjektima da prošire svoje proizvodne kapacitete ;
- Prerađivačka/prerađivačka industrija ima visok potencijal za smanjenje trgovinskog deficita, uzimajući u obzir učešće u ukupnom izvozu sa 84%, pri čemu je pokrivenost uvoza izvozom samo 14%;
- Izvoz proizvoda prerađivačke / prerađivačke industrije je iz zemalja u kojima je koncentrisana dijaspora , što odražava ograničenu diversifikaciju izvoza na opštem tržištu ;
- Uvoz prerađivačke industrije i dalje je visok , zbog činjenice da privreda Kosova ne uspeva da intenzivira snabdevanje sirovinama iz lokalnih izvora što bi doprinelo smanjenju uvoza ;
- Sektor prerađivačke industrije ima potencijal za veće zapošljavanje žena, ali je učešće žena u zapošljavanju u ovom sektoru i dalje nisko, u poređenju sa zemljama BZ6,
- Procenjujući produktivnost i plate, Kosovo i druge zemlje BZ6 imaju povećanje plata, međutim, Kosovo je zabeležilo povećanje stope produktivnosti i stope plata, baš kao što su druge zemlje zabeležile pozitivnu stopu produktivnosti;
- Energetska efikasnost u proizvodnoj/prerađivačkoj industriji na Kosovu nastavlja da raste tokom godina i iznad je proseka zemalja BZ6 i bolja od Albanije i Crne Gore;
- Emisije CO2 u proizvodnoj/prerađivačkoj industriji na Kosovu nastavljaju da opadaju tokom godina, ali ostaju iznad proseka zemalja BZ6 i imaju manje emisije CO2 od Albanije i Severne Makedonije.

Reference

- Agencija za statistiku Kosova / Anketa o radnoj snazi
- Agencija za statistiku Kosova, Statistički godišnjak
- Centralna banka Kosova, Godišnji izveštaj 2023
- Centralna banka Kosova, DSI ekonomski sektori, <https://bqk-kos.org/statistikat/serite-kohore/> pristupljeno od 09.07.2024.godine.
- Centralna banka Kosova, DSI po zemljama, <https://bqk-kos.org/statistikat/serite-kohore/> pristupljeno od 10.07.2024.godine.
- Exports by enterprise size class - OECD iLibrary, https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/entrepreneur_aag-2013-11-en.pdf
- International Energy Agency (IEA)
- United Nations Industrial Development Organization (UNIDO), <https://www.unido.org/search?keys=wages+kosovo>
- World Development Indicators (WDI), <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>
- World Integrated Trade Solution (WITS), <https://wits.worldbank.org/>

Ovaj izveštaj je pripremilo Departman industrije/ **Odsek za industrijske politike.**

Kontakt:

Ministarstvo industrije, preduzetništva i trgovine

Departman industrije, Odsek za industrijske politike

Ulica “Arbënor e Astrit Dehari” nr. 21, Lagja e Spitalit

10000 Priština/Republika Kosovo

Telefon: +383 38 200 36 547

<http://www.mint-rks.org>